

הרי את מקדשת לי, בטבעת זו, כדת משה וישראל

רמב"ם הלכות אישות פרק א הלכה ב

וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם, ובאחד משלשה דברים האשה נקנית, בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים*, וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום, ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת. השגת הראב"ד: נביאה ובשטר מה"ט ובכסף מדברי סופרים. אל"ל זה שנוס ופרוס משובס הטענה. * במהד' הרב מקבילי, הו"ל מפעל משנה תורה הביא גי' מהמהד"ר ז"ל שפלטתן דין תורה".

רמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה כא

אף על פי שעיקר הדברים כן הוא נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף, וכן אם רצה לקדש בשטר מקדש, אבל אין מקדשין בביאה לכתחלה ואם קידש בביאה מכין אותו מכת מרדות כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה אף על פי שקידושין קידושין גמורין.

גמרא יבמות דף לא עמוד ב

... אלא למ"ד משום בת אחות, ליתקין זמן! משום דאיכא דמקדש בכספא ואיכא דמקדש בשטרא, לא תקון רבנן זמן. אל"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: והא עבדא, דאיכא דקני בכספא ואיכא בשטרא, ותקון רבנן זמן! התם רובא בשטרא, הכא רובא בכספא.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן כז סעיף א

בכסף כיצד, נותן לה בפני שנים א פרוטה או שוה פרוטה, ואומר לה: הרי את מקודשת לי בזה. הגה: וי"א ש"ל לה: כדת משה וישראל (כל דו). ... בית שמואל: א פרוטה. לקמן סי' ל"א ס"ה ה' כתבתי דאין מקדשין לכתחילה במטבע

בית שמואל סימן ל"א

ה גם נהגין לכסות וכו'. לע"ז קטאלים להעדים אם הוא ש"פ מ"מ י"ל דלא סמכה דעתה כי רתתה דשוה יותר ... מ"ה מכסים פניה ... וכתב המרדכי דאין מקדשים במטבע והיינו מדרכנן אין מקדשים ועיין בתו' ובהרא"ש פ"ק דקדושין:

אבני מילואים סימן כז ס"ה ב: ומ"ס ב"ש בשם המרדכי, המעיין במרדכי אינו נמלא שם, אך בהגהה כתוב שם במרדכי פ"ק דקדושין (סי' פ"ה) ז"ל גרסינן בהגהה דעתא לאורחא ולורחא ענידי דבטלה עיי"ש האיד מקדשים במטבע עכ"ל ואינו אלא עיון דהאיד מקדשין במטבע, דנימא נמי דעתא לאורחא וענידי דבטלה וכבר כתבו לחלק בין תורת כסף לתורת חליפין ... ובנימוק"י שם פ' הנה כתב דתורת חליפין רוצה בקיומו של דבר מש"ה כל דענידי דבטלה לא מהני אלא בקדושין אינו רוצה בקיומו של דבר ומש"ה מהני בתורת כסף בקדושין ובקרקע, אפי' במטבע ע"ש אלא שקדושת ישראל לקדש בטבעת.

מרדכי קידושין פרק האשה נקנית סימן תפח

... נהגו העם לקדש בטבעת של זהב בלא אבן יקרה בתוכה משום דרוב בני אדם אינם בקיאים בשומא ומיהו אם קדשה מקודשת ...: הגה"ה השיב הרב ר' שמשון בר' אברהם ז"ל על אחד שקדש בטבעת של כסף והיא סבורה שהוא של זהב ושאלו דשמא קדושי טעות הן כמו שמפרש ר"ת גבי מקדש בטבעת שיש בה אבן והשיב דלאו קדושי טעות הן שהרי יש באותו טבעת ש"פ ובהא סמכה דעתה רק שיהא כשיעור שוה קדושין ותדע שהרי בשעת קדושין אין שמין רק ששוה פרוטה ובהא סמכה דעתה וא"צ לקדשה שנית ... עכ"ה וכן נראה לרבינו תם ...

הגה"ה גרסי' בהגהה דעתה לאורחא ולורחא ענידיא דבטלה עיין שם האיד מקדשין במטבע שיש עליו אורה ע"כ לשון הגה"ה:

* עיי' דעת ר"ת בתור"ה והלכתא קידושין ט ע"א. עי' תשובות ממוניות סי' יט'.

סוף פרוטה -

חלקת מחוקק סימן כז ס"ק כד

... ועי' גם בח"מ סי' פ"ח מ"ש בסמ"ע דצ"ע למעשה בזמן שלנו שהפירות ביוקר אם חשוב ש"פ לקדש בו אשה כלומר ולא יהיו רק קדושי ספק:

סמ"ע סימן פח ס"ק ב

בן הפרוטה משקל חצי שעורה כו'. בפרישה (סעיף בן) כתבתי, דלפי מה שכתב מור"ם ביו"ד ריש סימן ש"ה, דה' סלעים של פדיון הבן שהוא ג"כ כסף נקי ...

נמצא דשיעור פרוטה יהיה שמינית מ"פעניק וינר וליטוויש". וק"ק לומר כן דשמינית מפעניק יחשב ממון לקדש בו את האשה ולהיות הדיינים נוקקים לו, ואפשר לומר שבימיהן היו הפירות והקנינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות ולכך היתה הפרוטה חשובה כממון, ולפ"ז בזמננו דאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזעיר, מן הדין הוה לן למימר דאין קידושי אשה סגי בפרוטה ולא פדיון הבן בשני זהובים, צ"ע:

שו"ת הריב"ש סימן קנג

... והוקשה לך איך תקנו חז"ל דבר מועט כזה לכתובת אשה והם אמרו כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, והלא אפי' עניי שבישראל כשיהיה לו קטטה עם אשתו תהא קלה בעיניו להוציאה בדבר מועט כזה, תשובתך אתה שעת באנשי מיוקרה שעשיריה היו להם בתים מלאים כל טוב ואוצרות כסף וסחורה ומטמוני מסתרים מרגליות ורוב פנינים ומעורות מלאות דינרי זהב. ואשר אין לו כל אלה אף אם יהיו לו חפצים ותכשיטים ואלפי זהב ואומנות נקיה להרויח בה פרנסתו והותר נקרא עני. אבל תשער בתושבי הארץ הזאת שאינם מספיקים ללחם צר ומים במשורה ועל הארץ ישנים או על שטיח עור ובכסות יום מתכסים בלילה ומלבושיהם טלאי על גב טלאי ורובם הולכים יחפים. ובימי חז"ל כך היו ... וגם מגדולי חכמים היו בעלי אומנות, כמו שאמרו על רבי יהושע שהיה פחמי. והלל שהיה מזרע דוד היה משתכר בזו אחד להביא מן היער חבילת עצים. ורב כהנא היה מוכר סלים לנשי מחמת עניו כדאיתא בפ"ק דקדושין (מ). ובדורו של רבי יהודה בר אלעאי היו חמשה מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה. ואנשי כנסת הגדולה המתקנים התקנות בישראל כשעלו מן הגולה כבר היו עניים עד מאד, כמו שמוכר בספר עזרא שבימי נחמיה היו נושים איש באיש וכובשים בניהם ובנותיהם לעבדים מהם לזו כסף למדת המלך ומהם לקחת דגן ברעב. וגם מנורת בית המקדש אשר עשה משה רבינו ע"ה כבר זהב טהור יש מן החכמים ז"ל אומרים שמלכי בית חשמונאי עשאוה מעץ, ויש מן החכמים אומרי' ששפודין של ברזל היו וחפוס בבעץ, העשירו עשאו' של כסף חזרו והעשירו עשאו' של זהב, כמוכר במסכת ר"ה ובמנחות (כה). וגם ההבדלה במוצאי שבת קבעה בתפלה עד שהעשירו קבעה על הכוס, כדאיתא ... ושנינו במסכת פאה (פ"ה) מי שיש לו נ' זוז והוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני לפי שאינו בגדר עני, וחמשים זוז הם חצי כתובת אלמנה. ותמה על עצמך איך אשה מתקדשת בפרוטה שיש בדינר קצ"ב פרוטות והוא דבר מועט עד מאד, וגם ב"ד נוקקין לתביעת פרוטה לפי שלא נתנה לימחל מן הסתם. וחכמים ז"ל תקנו כתובה לאשה לכלן בשוה שלא לבייש את מי שאין לו ושערו בעני ואמרו שאם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסיף, והעני אם ירצה לגרש את אשתו את כל אשר לו צריך ליתן. ...

ערוך השולחן אבן העזר סימן כז

סעיף ג - י"א שאין לקדש לכתחלה במטבע (ב"ש) והטעם כמו שאין קוין בחליפין במטבע משום דדעתיה אצורתא דמטבע חשיבותה היא מפני הצורה והיא עבידא דבטלה כשהמלך גוזר לעשות צורה אחרת (ב"מ מ"ה ב) ובקדושין נמי נימא דדעתא של האשה הוא על הצורה (הג"ה במרדכי פ"ק דקדושין) ואין בזה שום טעם כלל והרי קדושי כסף ילפינן מלשון קיחה כמ"ש ועיקר קיחה הוא במטבע ומה לה אם תתבטל הצורה אם לאו סוף סוף הוי שוה כסף ... ולבד שלהדיא מוכח בש"ס והפוסקים דלית מאן דחש לה עוד מצד הסברא אינו מתקבל כלל וכבר נהגו לקדש גם במטבע כשאין טבעת ואין מי שיגמגם בזה (נ"ל) ... וכן יש שמפקפק לומר דבזמננו אין חשיבות בפרוטה כלל וכבר בארנו בח"מ סי' ק"צ שחלילה לומר כן וכל שיעורי חז"ל קבלו עד למשה מסיני וגם עתה יש קצת חשיבות בפרוטה כמ"ש שם

במה מקדשין -

ירושלמי נדרים פרק ה הלכה ה

חד בר נש קידש בספר תורה. ר' שובתי ור' חסידא אעלון עובדא קומי ר' יוסה ואמר אינה מקודשת. ...

שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן כז סעיף א

בכסף כיצד, נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה, ואומר לה: הרי את מקודשת לי בזה. הגה: וי"א ש"ל לה: כדת משה וישראל (כל נז). וכן נוהגין לקדש בטבעת, ויש להם טעם בחיקוי הוזהר (דרכי הרב).

תיקוני זוהר תקונא חמישיאה

כגוונא דא ס בקדמיתא איהי מ"ם סתימא ... מ"ם רבת"א מלסרבה המשרה למרב"ה בגימטריא עז"ר או זר"ע בהווא היכל זרע זרעין ... ודא מס רבתי ואתעבדת עוקא ובגינה אתמר לגבי כלה תהא לי מקודשת בטבעת זו ס ...

תיקוני זוהר תקונא עשיריאה

... ובגין דטבעת איהי " כגוונא דא ס בה אתקדשת כלה וצריך לאעלא לה באצבעא דילה ...

שו"ת רב פעלים חלק ב – סוד ישרים סימן א

ומה ששאלת מה טעם יש בטבעת לענין קדושין טפי מדבר אחר, נראה הטעם הוא ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת כי תצא ב' כי יקח איש אשה וי"ל, דע כי ע"י הקדושין שהאדם מקדש לאשתו נמשך אליה חד רוחא מכח רוחו של בעל והוא בבחינת אור מקיף, ואחר שכבר נמשך לה אור מקיף מן רוחא דיליה, אח"כ בא עליה ביאה גמורה, ויהיב בה חד רוחא בסוד אור פנימי בגוה מכח רוחא דיליה, ... נמצא בקדושין נותן לה אור מקיף, לכך טוב ונכון לקדש בטבעת שהיא מקפת את האצבע דוגמת אור המקיף..

שו"ת משנה הלכות חלק יב סימן שכב

בדבר שאלתו בכמה מחסידים ואנשי מעשה שנוהגים לקדש אשה בטבעת של כסף מרובעת ולא של זהב עגול אי יש בזה חשש שינוי מנהג ... שינוי מנהג נמי לא חזינא חדא דהרי הוא ג"כ מנהג אצל כמה צדיקים גם כי מנהגם מבואר בזה"ק לדעתם ז"ל ומנהגנו אינו מפורש להקפיד דוקא על טבעת עגול הגם דבחינוך נתן טעם למה מקדשין בטבעת עגול, ... ולכן לפענ"ד אין בזה שום פקפק למי שרוצה לנהוג כן.

ספר החינוך פרשת כי תצא מצוה תקנב – מצות קדושין באשה

(א) שנצטוינו לקנות האשה באחת משלושה דרכים קודם הנישואין, ... משרשי המצוה ... כדי שתתן אל לבא לעולם שהיא קנויה לאותו האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן לו יקר והוד לעולם כעבד לאדוניו, ובכן יהיה שבתם וקימתם בשלום לעולם ויתקיים הישוב ברצון האל שחפץ בו. ומהיות מיסוד המצוה מה שזכרתי, נהגו ישראל לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למוכרת, ואף על פי שבשוה פרוטה לבד אפשר לקדש מן הדין. ...

■ טעמים נוספים לקידושין בטבעת עיין בליקוטי מהרי"ח סדר נישואין התנהגות יוסף החופה, ובספר מטעמים ערך חו"כ אות לא, לד-לה, קלה.

בשם האמרי אש הובא בדף על הדף לסנהדרין צו עמוד א

אפשר לבאר הענין שמקדשין אשה בטבעת אע"פ שלא מצינו זאת בש"ס, דהנה איתא בגמ' (סנהדרין צ"א א) "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" ופירש האר"י ז"ל מהו "פרוטה" לשון פרטיות, עצמיות אנוכיות, לכן "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" היינו האנוכיות והגאוה העצמית שבאדם, ולכן אין מקדשים בפרוטה שמרמו על פירוד, ולכן לוקחים טבעת שהיא עגולה ללא ראש שזה מסמל על ענוה, שאין ראש מפריד ביניהם. וזהו בכתובה "וישלוטו בנכסיהם שוה בשוה", היינו שאין בהם גאוה המפרידה, שאחד שולט בשני. ומהאי טעמא אפשר גם לומר מדוע אין מקדשין בטבעת יהלום, כיון שהיהלום שבראשו מראה על חיץ והתנשאות, משא"כ טבעת עגולה המסמל את השוויון וכו"ל.

המקנה קונטרס אחרון סימן נ סעיף א

... ואפשר דמזה הטעם כתב הב"ש לעיל סימן כ"ז דאין לקדש במטבע אף דבמשנה קמייאת תנן בדינר ובפרוטה וכן כמה דוכתא, היינו משום דבזמן הש"ס היו נוהגין לקדש בשעת שדוכין וזלזלמתין י"ב חודש עד הנשואין ושייך ביה הנאת פירות עד הנשואין, אבל בזמ"ז שהקדושין וחופה כאחד ע"כ נוהגין לקדש בטבעת ומשום דטבעת אע"פ שהדין הוא שחזור מ"מ מתקדשת בהנאת קישוט כדאיתא לעיל ריש ס" כ"ט, אבל במטבע כיון דהבעל אוכל פירות בשעת נשואין והמנהג לקדש סמוך לנשואין אין בפירות שבין ארוסין לנשואין שוה פרוטה:

ערוך השולחן אבן העזר סימן כז

סעיף ב – במדינתנו המנהג פשוט לקדש בטבעת של כסף או של זהב ומייחדין עדים מיוחדים שיראו הקדושין ונכון לעשות כן כיון שיש הרבה קרובים בעת החופה וע"י תוס' מכות ו'. ד"ה שמואל ואומר לה בפניהם הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל והעדים רואים כשמששים הטבעת על אצבעה וטבעת קדושין יש לזה טעם נכון בחכמת הנסתר ווע"י תיקוני זוהר ת"ה למרבה מ"ם סתומה בגי' עזר זרע ודו"ק]

סעיף ד – נהגו שמקדשה ביד הימין שלו ומשים הטבעת באצבעה מיד ימינה ושלא תהא חציצה בין הידים להטבעת ולכן אם הולכים בבתי ידים יפשוטו אמנם כ"ז אינו לעיכובא אלא להידור וסימן ברכה דהא אפילו נתן לתוך חיקה או לרשותה מקודשת והקדמונים כתבו שיראה הטבעת להעדים ושואלם הרב אם הוא שוה פרוטה והם אומרים הן ולא נהגו כן אבל זהו וודאי יזהרו העדים לראות איך מששים הטבעת באצבעה וזהו מדין גמור שהעדים צריכים לראות את הדבר שמקדשה בו כמ"ש בס"מ כ"ב כשמקדשה בדבר המוכן לפנינו ונהגו להשים הטבעת על האצבע הסמוך לאגודל ומדינא אין קפידא בזה וע"י באה"ט סק"א:

שו"ת מהר"ם מיינץ סימן קט

... וטבעת קידושין צריך לזהר מאד שיהא של [החתן]. ולא שאול ולא ממושכן. ואם החתן נער ואביו שם בשעת הברכ' צריך לשאול אביו אם הטבע' של [החתן], שנתן לבנו במתנה גמורה. ואחר ברכת אירוסין מיד בלי הפסק יקח המברך הטבעת לידו, ויברור שני עדים טובי הקהל וחשובי שבהם וצדיקי' שבהם שהם בודאי כשרי' להעניוד שלא יהו קרובי' זה לזה ולא לחתן ולא לכלה, או שום שאר פסול הפסולי' להעניוד. ומראה הטבעת לאותן [העדים] שהוא שוה פרוטה, ויזהיר העדים שיראו נתינת הטבעת לאצבע הכלה. וישמעו דברי [החתן] שאמר הרי את מקודשת לי, וכן מקרי המברך את החתן הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, ויזהר מאוד המקרי שלא יאמר לי בפ"י דהוי כאילו הוא מקדש הכלה ואז כשנתקדשה יאמרו כל העומדים [שם] מזל טוב

אפריון שלמה (להגרשו"א) פרק ה סעיף ג

יכוין החתן בנתינת הטבעת להקנותה לאשה וכן יכוין לקנות את האשה עמודי האפריון – יכוין לקנותה לשם אישות ולא כמו שקונים ממון נשוק. וכן אמר לי מרן זצ"ל שצ"ל לכוין לקנין ממון אלף לקנין אישות

עלי תמר מסכת קידושין פרק ב הלכה ב

התקדשי לי בכוס זה של יין וכו' בדינר זה של כסף וכו'. נראה מהמשנה שהיה קיים בקידושי אשה שתי צורות, (א) לקדש בכוס יין כלומר ביין שבכוס, והכוס היתה מחזירה, וכמו שהוא ברש"י בדף מ"ח ע"ב ד"ה בחמרא, (ב) לקדש בכסף או בזהב. ועיין בסוטה פ"ח ה"ה, שייך קוסס מקדשין בו את הכלה ... הלשון שייך קוסס מקדשין בו את הכלה ולא אמר מברכין עליו ברכת אירוסין משמע שהיין משתמשים בו לקידושין גופא ולא לשם ברכת אירוסין, ... וזה כבר מבואר במשנה כאן שהיה מנהג לקדש בו את הכלה. ... הנה יש בזה שתי נוסחאות, הנוסח שלנו הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל. הנוסח השני הוא הנוסח שמעתיקים גאוני בבל ונוהגים בו ארצות המזרח סוריא בבל פרס תימן והודו, אריסת לי ומקודשת לי אנת פלונית בת פלוני לדילי פכ"פ בהדין כסא דחמרא ובכספא דבגויה כדמו"י ... בין שתי הנוסחאות אלו בולטים שני הבדלים עקרוניים, (א) שלפי מנהג שלנו מקדשים בטבעת ולפי מנהג ארצות המזרח שיסודו בקבלת גאוני בבלי מקדשים בכסף ולא בטבעת ... והנה באוצה"ג שם הביא מחילוקי מנהגים שבין א"י ובבל וז"ל, אנשי מזרח אין מקדשין את האשה בטבעת ובני ארץ ישראל מקדשים בטבעת, ... עכ"ל. ... ומעכשיו צא ולמד שהמנהג שלנו שמקדשים בטבעת מקורו במנהג א"י ...

■ עיין בספר חילוקי מנהגי אר"י ובכל ובהענות ר' מרדכי מרגליות אות כה עס.

שו"ת רב פעלים חלק ב – סוד ישרים סימן א

... נראה אע"פ שלפי סודן של דברים נראה להניח הטבעת באצבע הנקרא אמה, מאחר שהרבה גדולים העידו על המנהג שהוא באצבע הסמוך לגודל הנקרא אצבע בסתם כן ראוי לנהוג, ובפרט כי עד עתה המנהג בעה"ק ירושלם כן הוא וגם פה עירינו בגדאד כך נוהגים. ברם צריך ליישב המנהג הזה למה נהגו באצבע הסמוך לגודל, ...

